

Чубенко Віра Анатоліївна

кандидат юридичних наук, молодший науковий співробітник Науково-дослідного інституту правового забезпечення інноваційного розвитку

НАН України

ORCID: 0000-0002-7235-3820,

Матюшенко Ігор Юрійович

доктор юридичних наук, професор, провідний науковий співробітник НДІ

ПЗІР НАПрН України

***ДЕЯКІ ПИТАННЯ СТАНОВЛЕННЯ ЕКА ЯК ІНСТРУМЕНТУ
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТИМУЛЮВАННЯ ВИСОКОТЕХНОЛОГІЧНОГО
ЕКСПОРТУ В ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ***

Наукова робота присвячена дослідженню проблеми стимулювання та забезпечення експорту високотехнологічної продукції в період воєнного стану, та роль Експортно-кредитного агентства (далі - ЕКА) у вказаному питанні. Проаналізовано становлення названого інституту в інших країнах та його позитивний вплив на зовнішньоторговельну діяльність. Виокремлені зміни до чинного законодавства в Україні, прийняті в період воєнного стану, та їх значення для активізації діяльності ЕКА.

Ключові слова: високотехнологічна продукція, Експортно-кредитне агентство.

Chubenko Vira

Ph.D, Junior Researcher of Scientific and Research Institute of Providing Legal Framework for the Innovate Development of NALS of Ukraine,

Matiushenko Ihor

2nd Ph.D, Leading Researcher of Scientific and Research Institute of Providing Legal Framework for the Innovate Development of NALS of Ukraine

SOME ISSUES OF THE ECA AS A TOOL FOR PROMOTING HIGH-TECH EXPORT DURING WAR

The scientific work is devoted to the study of the problem of stimulating and ensuring the export of high-tech products during martial law, and the role of the Export Credit Agency (hereinafter

- ECA) in this matter. The formation of this institution in other countries and its positive impact on foreign trade is analyzed. The changes to the current legislation in Ukraine, adopted during the martial law, and their significance for the intensification of ECA activities are highlighted.

Keywords: high-tech products, Export Credit Agency.

З початку повномасштабного військового вторгнення Російської Федерації на територію України, з введенням в державі воєнного стану з 05 години 30 хвилин 24 лютого 2022 року згідно Указу Президента України №64/2022 від 24.02.2022, Україна також зіткнулась з новими реаліями функціонування політичних, державних, економічних інститутів та соціального життя. Зміни не оминули і основні алгоритми та процеси ведення бізнесу, господарської діяльності тощо. За таких умов, надважливим є не тільки збереження якомога більшої частини працюючих підприємств, а й, зважаючи на втрату великого обсягу сировинної складової, збільшення експорту високотехнологічної продукції. Слід зазначити, що обсяги виробництва та експорту високотехнологічної, наукоємної продукції були низькими і до введення воєнного стану в Україні, та, відповідно, така діяльність потребувала стимулювання з боку держави. Однак, в ситуації, яка склалась, активізація господарської діяльності щодо виробництва та постачання високотехнологічної продукції, яка має високу додану вартість, ускладнилась ще більше, та, відповідно потребує застосування всіх можливих державних інструментів.

Важливим елементом правового регулювання в сфері обороту високотехнологічної продукції є регламентація діяльності інституційної структури, консультативно-дорадчих, координаційних органів та інституцій, на які покладені повноваження щодо формування та реалізації високотехнологічної стратегії держави. Слід зазначити, що на даний час, хоча ряд державних органів і задіяні у вказаній діяльності, проте їх повноваження та завдання, цілі і функції саме у високотехнологічній сфері чітко не регламентовані та не узгоджені між собою, що свідчить про відсутність організаційно-економічного механізму забезпечення розвитку наукоємних виробництв.

Для стимулювання експорту товарів (робіт, послуг) українського походження (велику частину яких складатиме саме високотехнологічна продукція) відповідно до Закону України «Про забезпечення масштабної експансії експорту товарів (робіт, послуг) українського походження шляхом страхування, гарантування та здешевлення кредитування експорту» від 20 грудня 2016 № 1792-VIII, в Україні передбачено створення Експортно-кредитного агентства (далі – ЕКА). Основними завданнями ЕКА згідно вказаного Закону є здійснення страхування, перестрахування, надання гарантій за договорами, які забезпечують розвиток експорту, а також участь у реалізації програми часткової компенсації відсоткової ставки за експортними кредитами на добровільних засадах [3]. Кабінетом Міністрів України згідно Постанови від 07.02.2018 № 65 «Питання утворення Експортно-кредитного агентства» прийнято рішення про утворення ПрАТ «Експортно-кредитне агентство» та затверджено його установчі документи [2], а 23.11.2018 зареєстровано юридичну особу ПрАТ «Експортно-кредитне агентство». З часу створення ЕКА в Україні не реалізовано всіх можливостей вказаної організації з огляду на ряд факторів. Однак, існують сподівання, що за результатами законодавчих змін, передбачених проектом Закону «Про внесення змін до Закону України «Про забезпечення масштабної експансії експорту товарів (робіт, послуг) українського походження шляхом страхування, гарантування та здешевлення кредитування експорту» щодо забезпечення ефективного функціонування експортно-кредитного агентства» № 3793, який прийнятий Верховною Радою України в другому читанні 24.03.2022 [6], вказану ситуацію буде виправлено.

Практика провідних держав показує основоположне місце спеціалізованих фінансових установ, таких як експортно-кредитні агентства (ЕКА) як інституту державної підтримки експорту, зокрема, високотехнологічної продукції. Зазначені інституції здійснюють діяльність в багатьох державах. З усіх європейських держав лише Албанія, Молдова та, донедавна, Україна не мали вказаної установи. В інших державах ЕКА беруть цілеспрямовану участь в забезпеченні виконання державної функції зі стимулювання і сприяння

збільшенню обсягів експортних поставок високотехнологічної продукції з високим рівнем доданої вартості. Визначальною ціллю ЕКА є покриття ризиків, що звичайно з'являються в зовнішньоекономічній діяльності а також можуть з'являтися у випадку прострочення платежу, в зв'язку з банкрутством іноземних контрагентів, які є сторонами певних контрактів з вітчизняними суб'єктами вказаної діяльності [1, с. 89].

На даний час, ЕКА успішно здійснюють діяльність в більш, ніж 100 державах світу. Найвідомішими з-поміж вказаних ЕКА є "Eximbank" (США), "Euler Hermes" (Німеччина), "NEXI" (Японія), "Atradius" (Нідерланди), "COFACE" (Франція), "CESCE" (Іспанія), "SBCE" (Бразилія), "SEK" (Швеція), "Sinosure" (Китай). Зазначені інституції діють також і в державах Східної Європи, зокрема у Польщі, Чехії, Угорщині, Естонії, Литві, Болгарії. Примітним є те, що діяльність іноземних ЕКА здійснює вплив і на розвиток вітчизняного імпорту високотехнологічної продукції, що в деяких випадках негативно позначається на українських товаровиробниках, які виробляють відповідні аналоги, що не поступаються якістю. Зокрема, в 2012 році Україна закупила корейські електропоїзди "Hyundai", в зв'язку з чим керівні органи було піддано об'єктивній критиці через нехтування вітчизняними виробниками продукції вагонобудування. Однак, умови поставки електропоїздів "Hyundai" передбачали надання корейським експортно-імпортним банком (аналог ЕКА в Південній Кореї) кредиту українській стороні на їх придбання. Таким чином, більш вигідні умови оплати завдяки діяльності іноземної ЕКА послабили міжнародну конкурентоспроможність вітчизняного виробника на внутрішньому ж ринку [1, с. 89-91]. Ще одним прикладом є ЕКА Білорусі, яке частково компенсувало українським компаніям відсоткові ставки за кредитами на придбання білоруських тракторів. Одними з найпотужніших ЕКА, що фінансують українські компанії, є німецька Euler Hermes, французька Coface тощо [4]. Фактично у таких випадках ідеться про стимулювання імпорту до України, хоча для розвитку вітчизняного високотехнологічного виробництва, звичайно,

необхідно кардинально інша ситуація – стимулювання експорту високотехнологічних товарів, для чого і має функціонувати ЕКА в Україні.

На теперішній час вживається комплекс заходів з метою забезпечення виконання основних завдань діяльності ПрАТ «Експортно-кредитне агентство», визначених його Статутом, стимулювання масштабної експансії експорту товарів (робіт, послуг) українського походження, у тому числі щодо розробки та затвердження відповідної нормативної бази діяльності вказаного товариства.

З метою врегулювання питань діяльності ПрАТ «Експортно-кредитне агентство» забезпечення ефективного функціонування ЕКА, надання стимулів для розвитку експорту був поданий та в подальшому прийнятий проект Закону № 3793 [5], про який згадувалось вище. Станом на даний час, такий Закон №3793 підписаний Президентом України, проте ще опублікований та не набув чинності.

На нашу думку, Експортно-кредитне агентство в Україні, в зв'язку з можливістю останнього надавати допомогу в реалізації складних та ризикових зовнішньо-економічних операцій, виконуватиме ще одне, не менш важливе завдання, а саме – сприяння подоланню сировинної спеціалізації національної економіки та перехід до постачання високотехнологічної продукції. Вказане впливає з положень Закону України «Про забезпечення масштабної експансії експорту товарів (робіт, послуг) українського походження шляхом страхування, гарантування та здешевлення кредитування експорту», в якому передбачено виключний перелік товарних груп за УКТЗЕД, експорт яких підтримує ЕКА. Серед них слід назвати групи, до яких в тому числі, входять і високотехнологічні товари – реактори ядерні, котли, машини, обладнання і механічні пристрої; їх частини (Група 84), електричні машини, обладнання та їх частини; апаратура для запису або відтворення звуку; телевізійна апаратура для запису та відтворення зображення і звуку, їх частини та приладдя (Група 85), літальні апарати, космічні апарати та їх частини (Група 88), судна, човни та інші плавучі засоби (Група 89), прилади та апарати оптичні, фотографічні, кінематографічні, контрольні, вимірювальні, прецизійні; медичні або хірургічні; їх частини та приладдя (Група 90) [85] тощо. Разом з тим, проектом Закону № 3793, розширено перелік

товарних позицій з УКТЗЕД, експорт яких підтримує ЕКА, включивши до таких 15 нових груп товарів. Водночас, слід зауважити, що перелік груп товарів, якими доповнено Закон України «Про забезпечення масштабної експансії товарів (робіт, послуг) українського походження шляхом страхування, гарантування та здешевлення кредитування експорту», в більшості своїй не належать до категорії високотехнологічних, хоча й вони, за своєю сутністю, не є сировинними та мають високу додану вартість.

Ще однією важливою функцією ЕКА, передбаченою вказаним вище законом є консультаційна діяльність. Зокрема, остання має велике значення на регіональному рівні (особливо в контексті запровадження смарт-спеціалізації, про що йтиметься нижче), а також для суб'єктів малого та середнього підприємництва. Так, у Великобританії на регіональному рівні працюють консультанти з експортного кредитування та страхування, у яких підприємства на безкоштовній основі можуть проконсультуватись щодо оптимальних умов фінансування експорту та отримати можливість подати відповідні заявки до агентства з фінансування експорту. Завдяки останньому зросла залученість суб'єктів малого та середнього бізнесу у експортну діяльність, а також збільшився обсяг експорту, починаючи з 2011 року на 3,5 млрд. фунтів [5, с. 79]. Проте, незважаючи на викладене, в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань, зазначено лише про два види діяльності ПрАТ «Експортно-кредитне агентство», серед яких відсутні консультаційні послуги.

Варто зауважити, що згідно проекту Закону № 3793 передбачено збільшення початкового статутного капіталу ЕКА з 200 мільйонів гривень до не менш, як 2 мільярдів гривень [6]. Вказане пояснюється метою покращення фінансової сійкості ЕКА у відповідності до вимог Директив про платоспроможність Європейського Союзу та інструкцій провідних рейтингових компаній (S&P, Moody's) щодо визначення достатнього рівня капіталу страхової компанії. Директива про платоспроможність II є директивою ЄС, яка призначена кодифікувати та узгодити страхове законодавство, зокрема його вимоги щодо

розміру капіталу, який страхові компанії ЄС мають мати для зменшення ризику неплатоспроможності. Збільшення статутного капіталу ЕКА, на наш погляд, є позитивною перевагою, оскільки більший фінансовий ресурс надасть можливість ЕКА ефективно здійснювати свої функції, в тому числі в частині зростання обсягу послуг, зокрема, експортерам високотехнологічної продукції, а також є певною гармонізацією українського законодавства до вимог ЄС. Разом з тим, зважаючи, що таке збільшення статутного капіталу ЕКА за рахунок бюджетних коштів, виникає питання про доцільність зазначених витрат в умовах воєнного стану в Україні.

Таким чином, зважаючи на позитивний досвід зарубіжних країн, вкрай важливим є забезпечення сталого, надійного, ефективного функціонування Експортно-кредитного агентства в Україні. Останнє надасть можливість збереження та збільшення експортного потенціалу України в період воєнного стану товарів з високою доданою вартістю, зокрема, і високотехнологічної продукції. На жаль, до цього часу ЕКА хоча і створене, проте послуги, передбачені статутом та положеннями Закону України «Про забезпечення масштабної експансії експорту товарів (робіт, послуг) українського походження шляхом страхування, гарантування та здешевлення кредитування експорту» практично не надавались. Вбачається, що зміни, внесені законодавцем в профільний закон, позитивно вплинуть на функціонування вказаної інституції. Як один із можливих варіантів запуску діяльності ЕКА, в тому числі враховуючи обмежену ресурсну можливість вказаної установи, доцільним є поетапне впровадження надання послуг виробникам, постачальникам певних товарних груп, починаючи з високотехнологічної продукції.

ЛІТЕРАТУРА

1. Галасюк В. В. Експортно-кредитне агентство як механізм розвитку високотехнологічного експорту України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2018. Випуск 18, частина 1. С. 89–93.

2. Питання утворення Експортно-кредитного агентства : Постанова Кабінету Міністрів України від 07.02.2018 р. № 65. *Офіційний вісник України*. 2018. № 16. С. 29.

3. Про забезпечення масштабної експансії експорту товарів (робіт, послуг) українського походження шляхом страхування, гарантування та здешевлення кредитування експорту : Закон України від 20.12.2016 р. № 1792-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 4. С. 67.

4. Які перешкоди не дають створити експортно-кредитне агентство. *Бізнес. Колективне ділове медіа*. 2019. URL: <https://business.ua/finances/4582-yaki-pereshkody-ne-daiut-stvoryty-eksportnokredytne-ahentstvo>.

5. Юхта О. І. Експортно-кредитне агентство як ефективний інститут організації фінансово-кредитної підтримки експортерів. *Інвестиції: практика та досвід*. 2019. № 11. С. 76–81.

6. Про внесення змін до Закону України «Про забезпечення масштабної експансії експорту товарів (робіт, послуг) українського походження шляхом страхування, гарантування та здешевлення кредитування експорту» щодо забезпечення ефективного функціонування експортно-кредитного агентства : проект Закону України. Документ не було опубліковано. Доступ із інформ.-правової системи «ЛІГА-ЗАКОН».

REFERENCES

1. Halasiuk, V. V. (2018). Export Credit Agency as a mechanism for the development of high-tech exports of Ukraine. *Scientific Bulletin of Uzhgorod National University, Issue 18, Part 1*, 89–93 [in Ukrainian].

2. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine The issue of establishing an Export Credit Agency № 65 (2018, February 7). *Official Gazette of Ukraine*. № 16, 29. [in Ukrainian].

3. Law of Ukraine On ensuring large-scale expansion of exports of goods (works, services) of Ukrainian origin through insurance, guaranteeing and reducing the

cost of export crediting № 1792-VIII (2016, December 20). *Information of the Verkhovna Rada of Ukraine*. 2017. № 4, 67. [in Ukrainian].

4. What obstacles do not allow to create an export credit agency (2019). *Business. Collective business media*. Retrieved from <https://business.ua/finances/4582-yaki-pereshkody-ne-daiut-stvoryty-eksportnokredytne-ahentstvo> [in Ukrainian].

5. Yukhta, O.I. (2019) Export Credit Agency as an effective institution for organizing financial and credit support for exporters. *Investments: practice and experience*. № 11, 76–81 [in Ukrainian].

6. On Amendments to the Law of Ukraine "On Ensuring Large-scale Expansion of Exports of Goods (Works, Services) of Ukrainian Origin through Insurance, Guarantee and Cheaper Export Credit" to Ensure Effective Functioning of Export Credit Agency: Draft Law of Ukraine. The document was not published. Access from the information and legal system "LEAGUE-LAW" [in Ukrainian].